

ВЛИЈАНИЕТО НА КОВИД 19 ПАНДЕМИЈАТА ВРЗ ПАЗАРОТ НА ТРУД И ИМПЛИКАЦИИТЕ ВРЗ ФИНАНСИСКИОТ ПАЗАР

Марија Гогова Самоников¹, Љубинка Стојанова²

¹ Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija.gogova@ugd.edu.mk

² Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
ljubinka.083911@student.ugd.edu.mk

Апстракт. Последниците од Ковид-19 пандемијата имаа бројни социјални, политички и економски последици. Сепак, многу студии сугерираат дека пазарот на труд е најпогодената област во споредба со другите. Тоа е затоа што некои од работниците беа принудени да дадат отказ поради присуството на Ковид-19 пандемијата на нивните работни места. Овој труд се фокусира на спроведување на сеопфатно истражување за ефектите на КОВИД-19 пандемијата на пазарите на трудот и импликациите врз финансиските пазари. Добро е познато дека Ковид-19 пандемијата доведе до широко распространето губење на работни места и намалување на учеството на работната сила. КОВИД-19 пандемијата целосно го промени начинот на кој живееме и драстично го промени економскиот пејзаж, зголемувајќи ја невработеноста и менувајќи го начинот на кој се бара од луѓето да работат, имплементирајќи нови технологии за одржување на безбедна работна средина. Стапката на невработеност значително се зголеми, а бројот на луѓе без работа се зголеми за милиони. Пазарот на трудот исто така беше погоден од намалените работни часови и зголемените привремени отпуштања.

Клучни зборови: КОВИД-19, невработеност, социјално дистанцирање, работа од дома, нееднаквост.

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE LABOR MARKET AND THE IMPLICATIONS ON THE FINANCIAL MARKET

Marija Gogova Samonikov¹, Ljubinka Stojanova²

¹Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
marija.gogova@ugd.edu.mk

²Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
ljubinka.083911@student.ugd.edu.mk

Abstract. The consequences of COVID-19 pandemic had numerous social, political, and economic consequences. However, many studies suggest the labor market is the most affected area compared to the others. This is because some of the workers were forced to quit due to the presence of the pandemic at their places of employment. This particular paper focuses on performing a comprehensive survey on the effects of COVID-19 on labor markets. It is well-known that the COVID pandemic has led to widespread job losses and a decrease in labor force participation. COVID-19 completely changed the way we live and drastically changed the economic landscape, increasing unemployment and changing the way people are required to work, implementing new technologies to maintain a safe working environment. The unemployment rate had risen significantly, and the number of people out of work increased by millions. The labor market had also been affected by decreased hours worked and increased temporary layoffs.

Key words: COVID-19, Unemployment, Social Distancing, Work From Home, Inequality.

1. Вовед

Започна како здравствена криза, далеку од Европа и Република Македонија, но КОВИД-19 пандемијата брзо доведе до глобална економска криза. Берзите крахираа, цената на нафтата падна нагло, производството запре, фабриките и продавниците почнаа да се затвораат, а пазарите на трудот беа нарушени. Кризата ги погоди претпријатијата, иако со различна брзина и во различна мера.

Економистите ги доживеаја истите значајни нарушувања предизвикани од Ковид-19 пандемијата како и остатокот од населението, и тие се мотивирани од економските ефекти на Ковид-19 пандемијата. Од почетокот на Ковид -19 пандемијата, економистите ги користеа своите вештини за да се обидат да ги сфатат тековните појави и да ги испитаат политичките решенија.

Пазарот на трудот беше погоден од огромен бран што предизвика скок на стапката на невработеност и принуди многу работници да ги напуштат своите работни места. Според проценките, жените искусиле значително повисоки стапки на невработеност од мажите. Младите луѓе, оние со помало образование, имигрантите и малцинствата, сите доживеаја значителни загуби на вработување. Покрај тоа, Ковид-19 пандемијата доведе до зголемување на јазот во нееднаквоста и сиромаштијата.

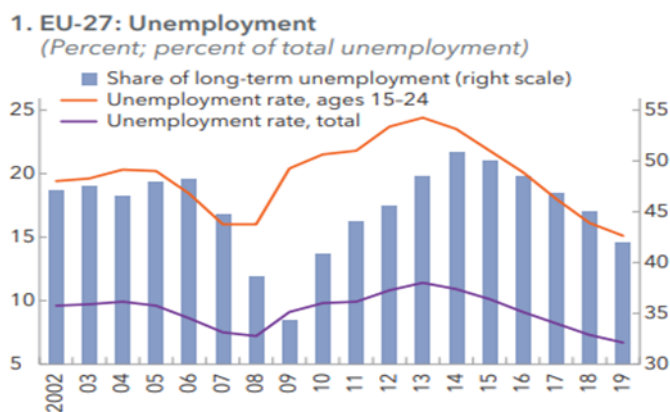
Економските превирања поврзани со Ковид-19 пандемијата имаат широки и сериозни влијанија врз финансиските пазари, вклучувајќи ги пазарите на акции, обврзници и стоки (вклучувајќи сурова нафта и злато).

2. Пазарот на труд пред корона кризата

Условите на пазарот на труд во Европа значително се подобрија во преткризниот период и останаа затегнати дури и за време на забавувањето во 2018-19 година (Слика 1). Економската експанзија што следеше по кризата на државниот долг беше придружена со силен раст на работните места и пад на невработеноста во многу европски земји. Постојаниот пад на невработеноста, кој беше поголем во европските земји во подем отколку во повеќето напредни европски економии, главно ги одразува повољните услови на деловниот циклус и структурните фактори како што се миграцијата и реформите на пазарот на труд.

Силниот раст на вработеноста беше олеснет со зголеменото учество на работната сила - поддржано од високото образование и прогресивното зголемување на учеството на постарите работници - но недоволната искористеност на трудот остана значајна, со опаѓање на часовите по работник и голем број обесхрабени работници и неволни работници со скратено работно време, особено во напредните економии (АЕ)¹.

Графикон бр. 1. ЕУ-27 Невработеност

Извор: European Labor Markets and the COVID-19 Pandemic-International Monetary Fund

2. Влијание на Ковид-19 пандемијата врз пазарот на трудот

2.1 Ниво на невработеност по избувнувањето на Ковид-19 пандемијата

Невработеноста се зголеми ширум светот кога Ковид-19 пандемијата почна да се шири кон крајот на 2019 година и до 2020 година и натаму. Продавниците и рестораните беа принудени да се затворат, а ограничувањата за патување значајно дека луѓето кои работат во патување и туризам ги загубија своите работни места. Сепак, глобалните пазари на трудот можеа брзо да закрепнат поради владините пакети за поддршка и способноста на бизнисите да се приспособат.

До 2022 година, глобалната стапка на невработеност речиси падна на нивоата пред Ковид-19 пандемијата. Стапката на невработеност се дефинира како број на луѓе во работоспособна возраст кои моментално се невработени, но активно бараат работа, поделен со вкупната работна сила. Стапката на невработеност е заостанат економски индикатор, што значи дека реагира на минатите околности, наместо да предвидува во која насока може да се развива економијата.²

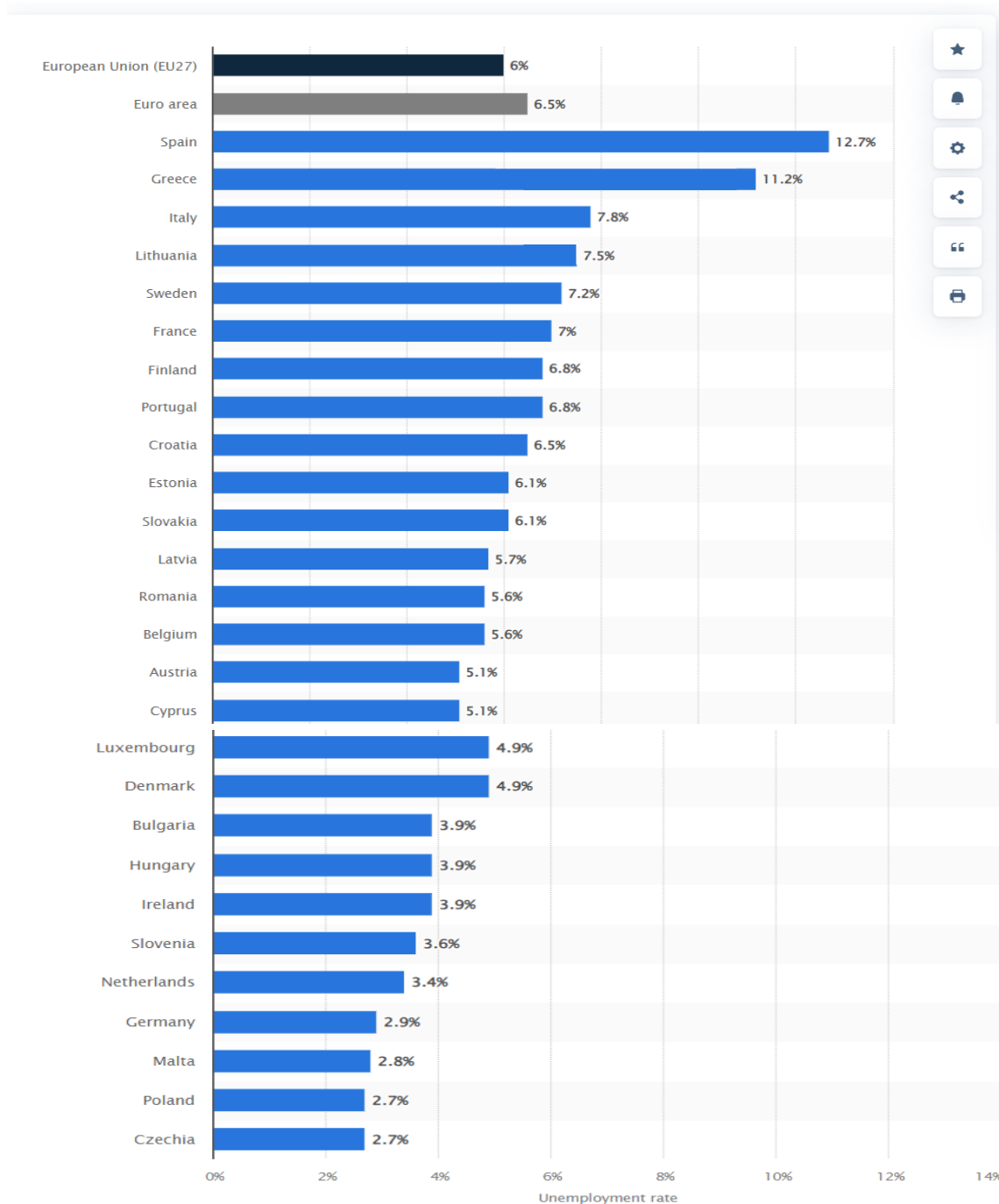
¹ <https://www.imf.org/en/Publications/Departmental-Papers-Policy-Papers/Issues/2022/03/02/European-Labor-Markets-and-the-COVID-19-Pandemic-Fallout-and-the-Path-Ahead-512327>

² <https://www.statista.com/topics/9225/unemployment-worldwide/#topicOverview>

Невработеноста може да влијае и на физичкото и на менталното здравје. Можноста за губење работа е една од главните грижи на луѓето ширум светот. И покрај тоа што невработените можат да сметаат на владина поддршка во некои земји, тие сè уште имаат проблеми да ги врзат крај со крај, особено со рецесијата и високата инфлација што ги погодува пазарите. Сепак, добрата вест е дека стапките на невработеност се очекува да останат релативно ниски во текот на следните години.

2.2 Стапка на невработеност во Европската унија од април 2023 година, по земја

Графикон 2.1 Стапка на невработеност во Европската унија од април 2023 година, по земја

Извор: statista.com Economy & Politics-Economy

3. Промени на пазарот на трудот во услови на Ковид-19 пандемијата во Република Македонија

Ковид-19 пандемијата која започна на почетокот на 2020 година, а која сè уште трае, донесе бројни предизвици за Република Македонија, создавајќи неповолни промени во многу области, вклучително и на пазарот на трудот. Анализата на овие промени на пазарот на трудот е направена на годишно ниво за 2019, 2020 и 2021 година. Податоците покажуваат дека во периодот 2019-2021 година, работоспособното население на возраст од 15-64 години забележало намалување за повеќе од 14.500 лица, активното за речиси 21.000 лица, додека неактивното население се зголемило за над 6.400 лица. Следствено на ваквите промени, дошло до промени и во различните стапки. Така, стапката на активност на населението од 66,3 % (2019) се намалила на 65,5 % (2021 година). Кај мажите ова намалување е од 77,3 % на 77,1 %, респективно, а кај жените од 54,8 % на 53,4 %.

Табела 1: Стапките на активност, вработеност и невработеност, според полот, 2019-2021 година

	Стапки на активност, по пол			Стапки на вработеност, по пол			Стапки на невработеност, по пол		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Вкупно	66.3	65.5	65.5	54.7	54.7	55.1	17.4	16.6	15.8
Мажи	77.3	76.7	77.1	64.4	63.7	64.3	16.6	16.9	16.6
Жени	54.8	54.0	53.4	44.7	45.3	45.5	18.6	15.6	14.7

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Што се однесува до стапката на вработеност, таа за вкупното население, во 2019 и 2020 година, била иста (54,7 %), а во 2021 година забележува извесно зголемување (55,1 %). Вредноста на овој индикатор за мажите во првата година од Ковид-19 пандемијата се намалила од 64,4 % (2019) на 63,7 % (2020 година), а потоа се зголемила на 64,3 % (2021 година). Кај женското население, пак, стапката на вработеност имала тенденција на пораст и од 44,7 % во првата, се зголемила на 45,5 % во последната анализирана година. Промените во стапката на невработеност се нешто поизразени. Имено, таа од 17,4 % (2019) се намалила на 15,8 % (2021 година), кај мажите, останала на исто ниво 16,6 %, додека кај жените нејзиното намалување било за, речиси, четири процентни поени (од 18,6 % на 14,7 %, респективно).³

4. Вработувања за време на Ковид-19 пандемијата

Постоечката литература нагласува дека за време на минатите економски кризи, како Глобалната економска рецесија од 2008 година, пазарот на труд бил силно погоден. Покрај зголемување на невработеноста, сите тие предизвикале зголемување на бројот на работни места од краткорочен карактер, што биле ниско платени и што не обезбедувале соодветна правна и социјална заштита. Ваквите вработувања претставувале закана за одредени групи работници кои веќе биле во неповолна положба, како што се неформалните работници, оние со договори на определено време и ниско платените работници. Кризата предизвикана од КОВИД-19 пандемијата, што почна како здравствена криза, но многу брзо прерасна во економска и социјална криза, предизвика значителни поместувања во светот на работата. Иако станува збор за глобална криза, влијанието врз пазарите на труд и несигурноста на работните места се разликува меѓу регионите и земјите.

³ <https://www.ek-inst.ukim.edu.mk/wp-content/uploads/2023/02/Ekonomski-razvoj-vo-uslovi-na-Kovid19.pdf>

Според Светска Банка, товарот нанесен од Ковид-19 пандемијата е поголем кај помалку развиените земји каде работните места веќе биле понесигурни. Кризата ги изнесе на површина ранливостите на пазарите на труд, со оглед на тоа што неколку групи работници, како што се неформалните, ниско платените, младите, жените, самовработените и оние со нестандартни договори за вработување, биле најтешко погодени. Ковид-19 пандемијата доведе до влошување на позицијата на пазарот на труд на најмалку заштитените работници кои имаат ограничени средства, како што се оние кои се дел од неформалната економија и оние со нетипични договори за вработување. Работниците кои работат во суштествените сектори (здравствена заштита, храна, малопродажба, снабдување со електрична енергија и со вода) и оние кои се во можност да ја извршуваат нивната работа од дома, страдаа помалку во споредба со работниците од несуштествените сектори и работниците кои имаат работа што не може да се изведува од дома. Вторите се обично ниско платени работници кои доживеале најостар пад на својот доход. Оние што заработуваат малку беа особено сериозно погодени затоа што поголемиот дел од работниците на прва линија во борба против КОВИД-19 пандемијата (медицински персонал, касиери, фармацевти, доставувачи, итн.) се ниско платени, и затоа што многу од несуштествените сектори погодени од ограничувачките мерки исплаќаат ниски плати.

Работниците со нестандартни работни аранжмани, како што се оние со договор за вработување на определено време, сезонски и/или со скратено работно време, беа првите што беа отпуштени од нивните работни места по избувнувањето на КОВИД-19 пандемијата. Кризата предизвикана од КОВИД-19 пандемијата предизвика сериозни последици за неформалните работници бидејќи повеќето од нив биле ангажирани во најпогодените сектори како што се малопродажба, угостителство, производство, и затоа што многу од нив работеле за сопствена сметка или во микро компании, што се обично почувствителни на економски шокови.⁴

5. Предности и недостатоци од работа од дома за време на Ковид-19 пандемијата

Работата од дома отвора нов опсег на можности за начинот на кој бизнисите можат да работат и да се структурираат. Избувнувањето на Ковид-19 пандемијата во март 2020 година, им даде на работодавците и на вработените практичен увид во домашната работа бидејќи комерцијалните простории мораа да се затворат како одговор на барањата на владата за заштита на јавното здравје.

5.1 Предности на вработените кои работат од дома

Со зголемување на бројот на вработени кои работат дома - или користат дома како работна база барем дел од неделата - јасно е дека има голем број на придобивки за бизнисот, како што се:

- Флексибилност

Работата од дома овозможува поголема флексибилност во работните аранжмани. Со оглед на тоа што вработените повеќе не се врзани за канцеларија, тие може да бидат подобро поставени и поподготвени да работат флексибилни часови како што се порано или подоцна во текот на денот или дури и за време на викендите. Ова може да ви помогне да исполните одредени деловни потреби, на пример, ако тргувате со клиенти кои живеат во друга временска зона.

- Зголемена продуктивност

Поради помалку прекини, кои вообичаено би се случиле во канцелариско опкружување. Спротивно на тоа, работата од дома овозможува потивко опкружување што може да ја олесни пофокусираната работа. Може да откриете и дека некои вработени можеби ќе сакаат да ги зголемат своите платени работни часови бидејќи заштедуваат време што претходно било потрошено за патување до и од работното место.

⁴ <https://www.financethink.mk/wp-content/uploads/2021/06/%D0%95%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%82-%D0%BE%D0%B4-%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B4-19-%D0%B2%D1%80%D0%B7-%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%B8%D0%B3%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8-%D0%B2%D0%BE-%D0%A1%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0-%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0.pdf>

- Технологија

Интернетот овозможи персоналот да биде постојано поврзан со канцеларијата. Алатките како Skype ја направија комуникацијата помеѓу колегите и тимовите многу полесна и понекогаш може да доведе до поефикасни и поефективни состаноци.

5.2 Недостатоци на вработените кои работат од дома

Иако има некои недостатоци за вработените кои работат од дома, повеќето од нив се однесуваат на оние кои работат од дома за сите, наспроти дел од нивната работна недела:

- Работата од дома не одговара на сите

Работата од дома можеби не одговара на сечија личност или способност. Некои вработени можеби ја претпочитаат рутината и структурата што им ги обезбедува работата во канцелариско опкружување. Некои вработени може да претпочитаат лична интеракција со колегите, а исто така да сметаат дека водството лице в лице со нивниот менаџер е исклучително корисно за да им помогне да ги завршат задачите и да ги постигнат своите цели. Исто така, треба да внимавате на вработените со попреченост. Работата од дома може да има негативно влијание врз поддршката што им е потребна за да ја завршат својата работа. Работата од дома може исто така да не се вклопува во сечиј домашен живот, на пр. некои луѓе може да имаат мали деца кои можеби не се свесни за границите и предизвикуваат прекини во текот на работниот ден. Други можеби немаат физички простор потребен за да создадат соодветна посветена работна површина.

- Тешкотии во следењето на перформансите

Може да има потешкотии при управувањето со домашните работници и следењето на нивните перформанси. Различни личности, исто така, може да реагираат на мониторинг со различен степен на позитивност. Може да погледнете во поставување цели и цели со работници кои лесно се мерат, така што ако нивните цели не се исполнети, можете да ги идентификувате и поправите сите проблеми со перформансите во рана фаза.

- Трошоци за работа од дома

Почетни трошоци за обука и обезбедување соодветна опрема како лаптопи, мобилни телефони и друга ИТ опрема. Исто така, ќе треба да размислите за прилагодувањата за да ги исполните стандардите за здравје и безбедност.

6. Влијанието на Ковид-19 пандемијата на финансиските пазари

Ковид-19 пандемијата го нападна не само здравјето на поединците, туку и целата економија, создавајќи стрес на финансиските пазари. Заклучувањето и суспензијата на работните мерки ја принудија реалната економија во рецесија, што резултира со тесна ликвидност на финансиските пазари и зголемување на нестабилноста.

Ковид-19 пандемијата предизвика остар пад на цените на акциите и индексите и зголемена нестабилност на цените. Маргините на ризик се зголемија помеѓу издавањето на приватниот и јавниот долг во земјите или напредните економии и пазарите во развој. Ковид-19 пандемијата предизвика и огромни финансиски загуби на инвеститорите и значителен недостиг на ликвидност на пазарите.

Пандемијата Ковид-19, исто така, ја ослабна финансиската солвентност на приватните компании, ги влоши нивните загуби и ја зголеми нивната потреба да позајмуваат повеќе. Им стана тешко да ги задоволат своите краткорочни парични потреби за да ги исплатат заемите, да плаќаат даноци и да ги покријат оперативните трошоци. Многу пазари во развој настрадаа како резултат на притисокот врз нивните девизни резерви и девизните курсеви на нивните национални валути.

Меѓународниот монетарен фонд (ММФ) се обидува да обезбеди непречено функционирање на глобалниот финансиски систем помагајќи им на своите земји-членки погодени од Ковид-19 пандемијата.

Ефектите од КОВИД-19 пандемијата врз фирмите и домаќинствата и поврзана несигурност, предизвика нарушувања на многу финансиски пазари. Дури и американскиот пазар на финансии покажа знаци на

стрес во март 2020 година. Пазарите на корпоративни обврзници и фондовите на пазарот на пари исто така доживеаја акутен стрес. Клучно, финансиските пазари брзо закрепнаа.

Брзото закрепнување на финансиските пазари во Соединетите Држави може, барем делумно, да се припише на Федералните резерви, кои презедоа брзи активности за да се избегне целосна финансиска криза.

7. Нарушувања на финансискиот пазар и влијанието на интервенциите на политиките

Со шок на реалната економија од големина, како што е шокот КОВИД-19 пандемијата, би се очекувало да следат финансиски превирања. Еволуцијата на шокот и областите на финансискиот систем погодени од шокот, сепак, беа изненадувачки. Епицентарот на финансиските превирања во голема мера беше пазарот на корпоративни обврзници. Стресот прикажан на овој пазар се манифестираше со зголемување на распонот и намалување на ликвидноста.

Исто така, зголемувањето на ширењето на овие корпоративните обврзници не беа придружени со слично зголемување на распонот на своповите за неисполнување на кредити, така што голем дел од нив мора да бил поттикнат од други извори освен од зголемувањето на кредитниот ризик што би можело да произлезе од реалниот шок.

Побарувачката за готовина од различни институции, како што се заедничките фондови, придружена со ограничувањата со кои се соочуваат финансиските посредници - придонесе за екстремно ликвидносен притисок, притискајќи ги цените на средствата многу повеќе од она што би го навестило зголемувањето на кредитниот ризик.

Друга епизода на стрес на финансиските пазари по развојот на КОВИД-19 пандемијата се материјализираше во фондовите на главниот пазар на пари. За две недели во март 2020 година, институционалните фондови на пазарот на пари изгубија околу 30% од нивните средства под управување. Оваа епизода беше особено интересна, бидејќи фондовите на пазарот на пари доживеаја падови во кризата во 2008 година и оттогаш беа во центарот на регулаторното внимание со различни реформи воведени за одржување на нивната стабилност.

Додека пазарите на корпоративни обврзници и фондовите на пазарот на пари доживеаја превирања по избувнувањето на КОВИД-19 пандемијата, банките покажаа значителна отпорност.

Големите приливи на депозити им овозможија да обезбедат кредити за реалната економија. Ова делумно ги одразува посилните финансиски позиции што ги имаа банките пред оваа криза, по големите реформи како последица на, во кои беа изложени кривката на банките.

8. Импликациите на Ковид-19 пандемијата врз пазарите на капитал

Почетното влијание на појавата на КОВИД-19 пандемијата на меѓународните и домашните пазари на капитал беше акутно, при што беа забележани остри корекции на цените на пазарите со фиксен приход и на пазарите на капитал. Досегашната епидемија резултираше со следните случувања.

- **Нестабилност на глобалниот финансиски пазар и повторна цена:** инвеститорите се мачеа да го проценат брзото развивачко влијание на епидемијата, и покрај невидените активности на глобалната политика. Нагло реченовирање се случи на глобалните финансиски пазари со пониски оценети, помалку ликвидни класи на средства кои се соочуваат со најголеми корекции на цените. Кризата беше придружена со остар шок на понудата на цените на нафтата, што ги засили движењата на цените на некои други пазари на средства.
- **Криза на ликвидноста на глобалните финансиски пазари:** Фирмите и поединците, кои бараа ликвидност, ги искористија сите достапни кредитни линии во банкарскиот систем, со што ги принудија банките да продаваат ликвидни хартии од вредност и да ги намалат трговските лимити, исто како што компаниите за управување со средства на сличен начин се обидоа да продадат средства за да ги покријат откупите. Намалените вреднувања на средствата, исто така, ќе претставуваат значаен предизвик за другите учесници на пазарот, како што се заедничките фондови на пазарот на пари, особено за оние каде што инвестициите се обележани на пазарот.

Покрај тоа, значителна нестабилност и пад на цената транспарентноста, исто така, придонесува за намалена доверба кај инвеститорите.

- **Одлив на капитал и депрецијација на валутата наспроти американскиот долар** Напливот на побарувачката за американски долари за покривање на колатералните позиции предизвика депрецијација на повеќето валути наспроти американскиот долар. Поттикнати од глобалната криза на ликвидноста и зголемената одбивност кон ризик, пазарите на капитал во земјите во развој доживеаја одлив на капитал на невидени нивоа.
- **Ниска или никаква активност на некои пазари на обврзници:** Примарниот пазар за нови емисии на обврзници е затворен за многу издавачи, што е клучна грижа, особено за суверените со пониска оценка и издавачите на приватниот сектор. Во ова опкружување, позајмувачите од приватниот сектор сè повеќе ќе се потпираат на финансирање од банки, што врши притисок врз банкарските кредитни линии.
- **Големо влијание и на помалите, помалку развиени пазари на капитал:** ова се случи главно преку пазарот на државни обврзници. Позајмувачите кои во голема мера се потпираа на надворешни задолжувања се најранливи, особено оние со помалку развиен пазар на обврзници во локална валута.⁵

9. Состојбата на финансиските пазари во Република Македонија 2022г.

Во текот на 2022 година, во услови на сложено опкружување предизвикано од руско-украинскиот конфликт, се зголеми значењето на финансиските пазари за управувањето со ликвидноста на домашните банки. Прометот на меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити во 2022 година оствари висок раст (за 337,7% на годишна основа) и изнесуваше 39,1 милијарда денари. Високиот раст на прометот главно се должи на остварувањата во првата половина на годината, кога неизвесноста беше највисока, а се одрази врз домашните банки преку намален вишок ликвидни средства. Преку активно управување со ликвидноста, банките успешно ги надминаа предизвиците и ја задржаа стабилната и солидна ликвидносна позиција, што е еден од столбовите на стабилноста на банкарскиот систем во целина.

Во текот на годината, банките го користеа меѓубанкарскиот пазар на необезбедени депозити главно за надоместување на краткорочните ликвидносни потреби, при што најголемиот дел од трансакциите беа склучени со рочност до една недела. По период од три години, раздвижување се забележа и на пазарниот сегмент на репо-трансакции, при раст на бројот и вредноста на трансакциите.

Народната банка во текот на 2022 година ја задржа понудата на благајнички записи на нивото од 10 милијарди денари. Од почетокот на 2022 година, при зголемени предизвици од опкружувањето, особено по избувнувањето на руско-украинската војна, банките управуваа со ликвидноста и преку приспособување на побарувачката за благајнички записи, со што на дел од аукциите на благајнички записи одржани во првата половина на годината, побарувачката беше пониска од понудата. Од втората половина на годината, со стабилизирањето на состојбите, побарувачката за благајнички записи почна да се зголемува, а од почетокот на 2023 година се одржува на ниво на понудениот износ.⁶

10. Последици од Ковид-19 пандемијата

Иако пандемиската криза ја нагласи важноста на политиките за спречување на катастрофалните финансиски исходи, таа, исто така, доведе до израз некои несакани последици од активностите на политиката - особено на обезбедување на продолжена поддршка на монетарната политика и примена на регулатива за одредени сегменти на финансискиот систем, наместо преземање на поширок пристап - што може да ја поткопа финансиската стабилност во иднина.

10.1 Меѓувременски компромис

⁵ <https://pubdocs.worldbank.org/en/776691586478873523/COVID-19-Outbreak-Capital-Markets.pdf>

⁶ https://www.nbrm.mk/content/FSR_2022_MKD.pdf

Монетарното олеснување и обезбедувањето на ликвидност од големи размери од страна на централните банки - иако од суштинско значење за олеснување на дисфункцијата на финансискиот пазар - агресивно го зголемија апетитот за ризик кај инвеститорите, што резултираше со неусогласеност на цените на средствата и зголемена потпора на нефинансискиот сектор. Во САД, на пример, собирот на пазарот на акции што започна веднаш по најавата на ФЕД за воспоставување корпоративни кредитни капацитети на 23 март 2020 година, продолжи немилосрдно до крајот на 2021 година со пораст на индексот S&P 500 за над 100 проценти во овој период.

Порастот на цените на акциите запре дури откако ФЕД објави дека го забрзува намалувањето на купувањето на своите средства во декември 2021 година и го промовираше планот за зголемување на стапките на политиката во услови на постојано висока инфлација.

На пазарите за корпоративни кредити, исто така, распоните останаа ниски во поголемиот дел од 2020 и 2021 година, а издавањето на обврзниците се зголеми, што придонесе за дополнително зголемување на долгот на нефинансискиот корпоративен сектор. Високото ниво на ранливост во различни сектори претставува ризик за финансиската стабилност, бидејќи може потенцијално да комуницира со и да го засили влијанието на неповолниот макро-финансиски шок со предизвикување големи корекции на цените на средствата и неисполнување на обврските на заемопримачите.

10.2 Инфлација

Неочекуван исход од Ковид-19 пандемијата беше високата и постојана инфлација. На почетокот на Ковид-19 пандемијата, бидејќи економската активност се намали и невработеноста се зголеми во услови на строги јавни мерки за спречување на ширењето на вирусот, инфлацијата падна и во напредните економии и во земјите со пазар во развој и економии во развој. Сепак, на позадината на поголемото усвојување на вакцини, бидејќи економиите почнаа да се отвораат на почетокот на 2021 година и економската активност доби на интензитет, инфлаторните притисоци брзо се зголемија и до втората половина од годината, инфлацијата беше значително над целта за повеќето централни банки.

На брзиот и постојан пораст на инфлацијата му се припишуваат неколку фактори, вклучително и големиот фискален стимул што владите го спроведоа за време на Ковид-19 пандемијата за да го ублажат влијанието на шокот, намалената побарувачка на потрошувачите, тесните пазари на труд, прекините на синџирот на снабдување, лесните финансиски услови, и високите цени на енергијата, особено по руската инвазија на Украина. Сепак, улогата на централните банки и монетарната политика во управувањето со инфлацијата е она што можеби доби најголемо внимание во политичките дебати.

Гледајќи наназад, очигледно е дека и големите централни банки и професионалните прогнозери значително ја потцениле силата на агрегатната побарувачка и нејзиниот придонес кон инфлациските притисоци, а очекувале дека прекините на синџирот на снабдување и пазарот на трудот предизвикани од Ковид-19 пандемијата ќе бидат краткотрајни.

Искуството од Ковид-19 пандемијата сугерира дека нереагирањето на широки и постојани инфлациски притисоци кога неизвесноста околу изворот на шоките е висока или кога економијата се прегрева може да повлече значителни ризици во форма на вкоренување на инфлацијата.

10.3 Миграција на ризик

Пандемската криза ја тестираше глобалната регулаторна рамка и покажа дека финансиските реформи усвоени по глобалната финансиска криза навистина ги зајакнаа домашните банкарски системи. Меѓутоа, во исто време, посредувањето од небанкарскиот финансиски сектор драстично се зголеми во текот на изминатата деценија, бидејќи некои банкарски активности - и нивните инхерентни ризици - мигрираа од банките во небанкарите, делумно поради зголемената регулација на претходната.

Расплетот на превирањата на финансиските пазари во март 2020 година ги откри ранливостите поврзани со овие NBFИ (Небанкарска финансиска институција), особено со некои видови инвестициски фондови, и потенцијалната улога што тие можат да ја играат во засилување на стресот на пазарот и загрозување на финансиската стабилност. Отворените заеднички фондови, на пример, доживеаја интензивни повлекувања бидејќи неизвесноста се зголеми во март 2020 година. КОВИД-19 пандемијата го стави

глобалниот економски и финансиски систем под сериозно оптоварување и продолжува да претставува предизвик бидејќи нејзините ефекти се задржуваат, особено во форма на постојани нарушувања на синџирот на снабдување и промени на пазарите на трудот, создавајќи несигурност и комплицирање на креирањето политики. Руската инвазија на Украина и пореметувањата на енергетските и стокските пазари дополнително ја зголемија макроекономската несигурност и ги зголемија тешкотиите со кои се соочуваат креаторите на политиката.

Заклучок

Ковид-19 пандемијата го погоди целиот свет и преку ноќ ги промени животите на многу луѓе на глобално ниво. Многу индустрии беа буквално парализирани.

Во изминатиов период проблемот со продуктивноста на трудот беше подигнат речиси на ниво на јавна политика, но со почетокот на економските реформи, нивото на цените и профитот го зазедоа првото место. Имено, без зголемување на продуктивноста на трудот невозможно е да се решат главните макроекономски проблеми и да се обезбеди закрепнување на економијата на земјата. Зголемувањето на продуктивноста на трудот им обезбедува на претпријатијата и на целото општествено производство понатамошен развој и поволни перспективи, а во комбинација со компетентна маркетинг и продажна политика, конкурентност, што е незаменлив услов за пазарна економија. Во крајна линија, зголемувањето на продуктивноста на трудот доведува до зголемување на животниот стандард на населението.

Пандемијата Ковид-19, исто така, ја ослабна финансиската солвентност на приватните компании, ги влоши нивните загуби и ја зголеми нивната потреба да позајмуваат повеќе. Им стана тешко да ги задоволат своите краткорочни парични потреби за да ги исплатат заемите, да плаќаат даноци и да ги покријат оперативните трошоци. Многу пазари во развој настрадаа како резултат на притисокот врз нивните девизни резерви и девизните курсеви на нивните национални валути.

Користена литература

1. https://www.researchgate.net/publication/367140129_A_Survey_on_the_Impact_of_Covid-19_on_the_Labor_Market
2. <https://www.imf.org/en/Publications/Departmental-Papers-Policy-Papers/Issues/2022/03/02/European-Labor-Markets-and-the-COVID-19-Pandemic-Fallout-and-the-Path-Ahead-512327>
3. <https://www.statista.com/statistics/1115276/unemployment-in-europe-by-country/>
4. Државен завод за статистика на Република Северна Македонија
5. Економскиот развој и пазарот на работна сила во Република Северна Македонија во услови на Ковид-19 пандемијата-Елизабета Џамбаска и Александра Лозаноска
<https://www.ek-inst.ukim.edu.mk/wp-content/uploads/2023/02/Ekonomski-razvoj-vo-uslovi-na-Kovid19.pdf>
6. Macro-Financial Stability in the COVID-19 Crisis: Some Reflections -Tobias Adrian ; Fabio M Natalucci ; Mahvash S Qureshi
<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2022/12/16/Macro-Financial-Stability-in-the-COVID-19-Crisis-Some-Reflections-525739>
7. <https://www.nibusinessinfo.co.uk/content/advantages-and-disadvantages-employees-working-home>
8. COVID-19 and Its Impact on Financial Markets and the Real Economy
Itay Goldstein, Ralph S J Kojen, Holger M Mueller <https://academic.oup.com/rfs/article/34/11/5135/6337991>